

WPRowadzenie: Czy nowa polityka rolna UE spełnia cele Europejskiego Zielonego Ładu?

Rolnictwo w UE: gdzie moglibyśmy być, a gdzie jesteśmy

Europejskie rolnictwo stoi na rozdrożu.

Wszystkie elementy trwałego i sprawiedliwego systemu produkcji żywności są na wyciągnięcie ręki. Tysiące drobnych, zrównoważonych producentów rolnych od wieków stanowi podstawę produkcji żywności w Europie, wykorzystując przyjazne środowisku praktyki rolnicze, takie jak agroekologia i rolnictwo ekologiczne. Wyprodukowana w ten sposób zdrowa żywność odżywia nie tylko ludzi, ale również naszą planetę.

Czym jest agroekologia?

Agroekologia to system produkcji żywności oparty na ekologicznych, społecznych i politycznych zasadach, które traktują priorytetowo zdrowe, różnorodne agroekosystemy i społeczne sieci współpracy, minimalizują nakłady zewnętrzne, zapewniają środki do życia producentom i zdrową żywność konsumentom.¹

Aby przejść na ten sprawiedliwy i ekologiczny model produkcji żywności, Friends of the Earth Europe, jako część sieci Nyéléni Europe, od dawna wzywają do wprowadzenia kilku **fundamentalnych zmian w sposobie produkcji i dystrybucji żywności w UE**². Apelujemy o system rolny, który:

Stanowi system żywności ukorzeniony ekonomicznie i politycznie w oparciu o drobnych rolników.

Promuje suwerenność żywnościową i praktyki agroekologiczne, które przynoszą korzyść bioróżnorodności, zdrowiu gleby i klimatowi.

Chroni prawa pracownicze, zapewnia godziwe warunki pracy i sprawiedliwe wynagrodzenia.

Wspiera nowe podmioty w sektorze, wzmacnia rynki lokalne i skraca łańcuchy dostaw.

Czym jest suwerenność żywnościowa?

Suwerenność żywnościowa to prawo dostępu do zdrowej i odpowiedniej kulturowo żywności wyprodukowanej przy użyciu zrównoważonych i ekologicznych metod, a także prawo do określenia swoich własnych systemów żywnościowych i rolniczych.³

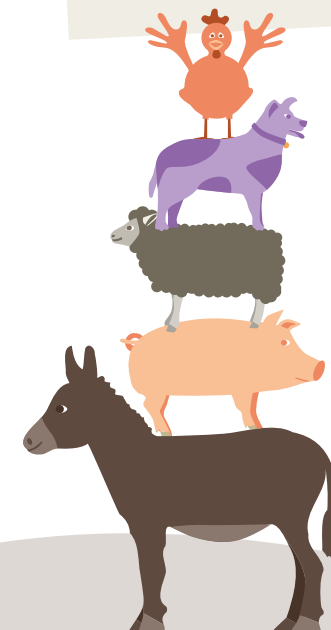
Zapewnienie takiego systemu produkcji żywności wymaga **gruntownej reorganizacji obecnego sektora rolniczego**. Przez dziesięciolecia globalizacja i industrializacja produkcji żywności na pierwszym miejscu stawiały zysk i maksymalizację plonów, co okazało się fatalne w skutkach. Ten model biznesowy doprowadził do gwałtownego wzrostu emisji gazów cieplarnianych, utraty bioróżnorodności, zanieczyszczenia gleby i powietrza, naruszenia praw człowieka i braku gwarancji stałego zatrudnienia. Drobni rolnicy zostali wyparci z rynku przez nieuczciwą konkurencję.⁴

Wejście Europejskiego Zielonego Ładu

W 2019 roku UE zaproponowała jeden z najistotniejszych pakietów zmian w całym swoim okresie istnienia: **Europejski Zielony Ład**⁵. Komisja Europejska ogłosiła plan wydania 1,8 miliarda euro na reformę polityki: klimatycznej, transportowej, energetycznej i podatkowej w celu przekształcenia Europy w pierwszy kontynent neutralny pod względem emisji dwutlenku węgla.

W ramach tego pakietu, Komisja Europejska wprowadziła **strategię „Od pola do stołu”**⁶. Jest to zestaw celów politycznych poświęconych reformie europejskiego systemu żywnościowego, która pozwoli na osiągnięcie celów Europejskiego Zielonego Ładu. Nadzrędnym celem jest obniżenie emisji gazów cieplarnianych o 55% do 2030 roku, z ewentualną całkowitą eliminacją emisji do 2050 roku.

POTRZEBNY-
ZIELONY
NOWY ŁAD!

Cele strategii “Od pola do stołu” w skrócie

Ograniczenie strat składników odżywczych o co najmniej **50%**

co pozwoli na zmniejszenie zużycia nawozów o co najmniej **20%** do 2030 roku

W unijnej strategii na rzecz bioróżnorodności zawarty jest również cel utrzymania co najmniej 10% obszarów o wysokiej różnorodności cech krajobrazu.

Jaki jest związek między WPR i strategią “Od pola do stołu”?

Wspólna Polityka Rolna (WPR) to akt prawny UE określający finansowanie i priorytety sektora produkcji żywności. Jej ostatnia aktualizacja miała miejsce w 2021 roku. Obecnie około 1/3 budżetu UE jest przeznaczona na WPR. Przewiduje się, że blisko 270 miliardów euro zostanie przekazane ponad 6 milionom rolników⁷ w latach 2023-2027.

WPR to potężny akt prawny, od którego zależy realizacja celów strategii „Od pola do stołu”. Do tej pory WPR przeznaczyla jednak miliardy euro na wsparcie ferm przemysłowych, wyzysk i niszczenie klimatu⁸.

W ramach najnowszej reformy WPR, UE obiecała “bardziej ekologiczną i sprawiedliwą WPR”, której priorytetem będą trzy założenia zrównoważonego rozwoju: środowisko, gospodarka, społeczeństwo⁹.

W jakim jednak stopniu nowa WPR osiąga założenia Europejskiego Zielonego Ładu? Przyjrzyjmy się szczegółom.

Na co przeznaczony jest budżet WPR?

Płatności WPR są dysponowane w oparciu o konkretny system. To, komu zostaną przyznane pieniądze i w jakiej sumie jest zależne od kilku warunków. Podstawy są następujące:

- **Finansowanie WPR jest podzielone na dwa filary.** I Filar jest największy; należy do niego do 207,5 miliarda euro funduszy przyznawanych jako wsparcie bezpośredniego dochodu dla rolników. Pozostałe 62,5 miliarda euro jest przeznaczone na promowanie rozwoju obszarów wiejskich¹⁰.
- Państwa członkowskie muszą przeznaczyć co najmniej 25% otrzymanego wsparcia na **“ekoschematy”**, czyli na dobrowolne programy wspierające takie praktyki i metody uprawy roli, a także chowu i hodowli zwierząt, które są dobre dla środowiska, klimatu i dobrostanu zwierząt.
- Państwa członkowskie muszą przeznaczyć co najmniej 10% otrzymanego wsparcia na **pomoc drobnym gospodarstwom rolnym**.
- Co najmniej 3% funduszy musi zostać przeznaczone na wsparcie **młodych rolników**.

Czym są ekoschematy?

To nowe dobrowolne narzędzie dla rolników, którzy chcą wprowadzić przyjazne dla klimatu i środowiska praktyki (takie jak rolnictwo ekologiczne, zintegrowana ochrona przed szkodnikami) oraz działania na rzecz dobrostanu zwierząt¹¹. **Kryteria dla ekoschematów w WPR są jednak niecisłe i mogą uwzględniać środki, których korzystny wpływ na środowisko jest ograniczony bądź nieistniejący¹².**

Większość dotacji WPR ma formę płatności bezpośrednich. Oznacza to, że gospodarstwa rolne będące beneficjentami WPR otrzymują pieniądze bez względu na to, czy wdrażają ekoschematy, czy nie.

Teraz do państw członkowskich należy obowiązek stworzenia indywidualnych Krajowych Planów Strategicznych w celu ustalenia kryteriów wydatkowania funduszy w zgodzie z zaproponowanymi celami WPR. Państwa członkowskie miały za zadanie złożenie planów do stycznia 2022. Złożone plany zostaną następnie sprawdzone i zaakceptowane przez Komisję Europejską w ciągu 2022 roku, a nowa WPR wejdzie w życie na początku 2023 roku.

WPR i strategia “Od pola do stołu”: Diabeł tkwi w szczegółach

WPR powinna być narzędziem realizacji celów Europejskiego Zielonego Ładu. Tak naprawdę jednak **nie ma żadnych wiążących wymagań, aby tak się stało**. Pierwotne wnioski dotyczące nowej WPR zostały złożone już w 2018 roku, zanim Zielony Ład i strategia „Od pola do stołu” weszły w życie. Oznacza to, że niespójności były nieuniknione od samego początku.

W 2020 roku prawnicy ClientEarth ostrzegli Komisję Europejską, że wnioski ustawodawcze w sprawie WPR nie były zgodne z Europejskim Zielonym Ładem i ich pośpieszne wprowadzenie mogłoby podważać jego cele¹³. W trakcie wprowadzania reform naukowcy, organizacje pozarządowe i drobni producenci rolni organizowali niezliczone protesty. Nie zważając na to, UE kontynuowała swoje działania.

WPR i Europejski Zielony Ład: Znajdź różnice

Cel Europejskiego Zielonego Ładu:

~~Ograniczenie emisji gazów cieplarnianych o co najmniej 55% do 2030 roku.~~

WPR:

W ciągu ostatnich sześciu lat UE przeznaczyła około 100 miliardów euro na działania na rzecz klimatu w ramach WPR. Jednak według przeglądu przeprowadzonego przez Europejski Trybunał Obrachunkowy wprowadzone działania miały znikomy wpływ na zmniejszenie emisji¹⁴.

Osiągnięcie unijnego celu redukcji emisji gazów cieplarnianych oznacza m.in. **przywrócenie naturalnych terenów, takich jak torfowiska czy łąki, które są w stanie pochłaniać duże ilości dwutlenku węgla**, co jest niezbędne, aby Europa mogła osiągnąć neutralność emisyjną. Należy jednak pamiętać, że źle zarządzane grunty nie zatrzymują dwutlenku węgla na stałe, ostatecznie uwalniając go z powrotem do atmosfery.

Nowa WPR zawiera wymogi dla zainteresowanych rolników, aby chronić te obszary poprzez wprowadzenie warunku utrzymania trwałych użytków zielonych i gleb bogatych w węgiel, a także rozszerza ekoschematy dla rolników praktykujących agroleśnictwo i techniki sekwestracji węgla w glebie.

Niestety wymogi dotyczące warunkowości są bardzo słabe i zawierają zbyt mało zachęt dla rolników do podejmowania tych praktyk. Ponadto żadne z państw członkowskich do tej pory nie wprowadziło środków mających na celu ochronę torfowisk¹⁵.

Nowa WPR nie jest również wystarczająco ambitna w swoim podejściu do najbardziej emisyjnych sektorów obecnych systemów żywnościowych. Nie zaproponowano żadnych konkretnych środków służących ograniczeniu przemysłowej produkcji zwierzęcej (która jest jednym z największych źródeł emisji gazów cieplarnianych w rolnictwie)¹⁶, ani powiązanych z nią łańcuchów dostaw.

Europejski Zielony Ład, cel:

~~Co najmniej 10% powierzchni użytków rolnych o dużej różnorodności krajobrazu~~

WPR:

WPR określa, że co najmniej 4% terenu musi mieć funkcje pozaprodukcyjne, a procent ten może zostać uzupełniony ekoschematami. Jednak ten wymóg jest **pełen luk prawnych**: jedna trzecia gruntów rolnych została z niego zwolniona, a wręcz zezwolono na wprowadzenie na niej uprawy roślin (funkcja produkcyjna!)¹⁷.

Państwa członkowskie i w tym przypadku nie podołały. Żadne z nich nie przedstawiło bowiem efektywnych środków, służących realizacji celów dotyczących klimatu i bioróżnorodności zawartych w planach strategii „Od pola do stołu” i Europejskiego Zielonego Ładu.

Europejski Zielony Ład, cel:

~~Zmniejszenie użycia pestycydów o 50% i nawozów o 20%~~

WPR:

Dotacje WPR są objęte pewnymi wymogami „zrównoważonego stosowania pestycydów”¹⁸, a ograniczenie stosowania nawozów ujęte jest w ekoschematach. Niestety, tak jak już wspomniano **zachęta do stosowania tych metod jest niewystarczająca, a kary za nieprzestrzeganie warunków zbyt niskie.**

Europejski Zielony Ład, cel:

~~25% gruntów rolnych w Europie pod uprawę ekologiczną~~

WPR:

Nowa WPR zawiera pewne przepisy, które mają na celu zwiększyć udział praktyk rolniczych przyjaznych środowisku. Te postanowienia mają głównie formę wsparcia dla ekoschematów oraz wprowadzenia wymogu stosowania płodozmianu poprawiającego stan gleby, a także dofinansowania dla rolnictwa ekologicznego.

Przeszkodą jest jednak fakt, że większość Krajowych Planów Strategicznych (dokument składany przez państwa członkowskie, którego zadaniem jest wyznaczenie sposobu wprowadzania WPR w poszczególnych krajach) przydziela **niewystarczającą ilość funduszy na osiągnięcie celu związanego z rolnictwem ekologicznym.** Niektóre państwa członkowskie w ogóle nie uwzględniły w swoich planach rolnictwa ekologicznego¹⁹.

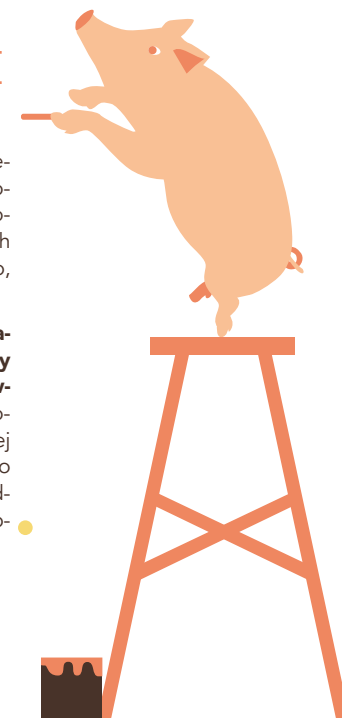
Europejski Zielony Ład, cel:

~~Ograniczenie stosowania środków przeciwdrobnoustrojowych o 50% w chowie i hodowli zwierząt~~

WPR:

Zarówno nowa WPR, jak i strategia „Od pola do stołu” ignorują pewien niewygodny fakt, a mianowicie, że najbardziej skutecznym sposobem na ograniczenie stosowania środków przeciwdrobnoustrojowych – i, co za tym idzie, na ograniczenie emisji gazów cieplarnianych z rolnictwa – jest zaprzestanie finansowania rolnictwa przemysłowego, gdzie środków przeciwdrobnoustrojowych stosuje się najwięcej.

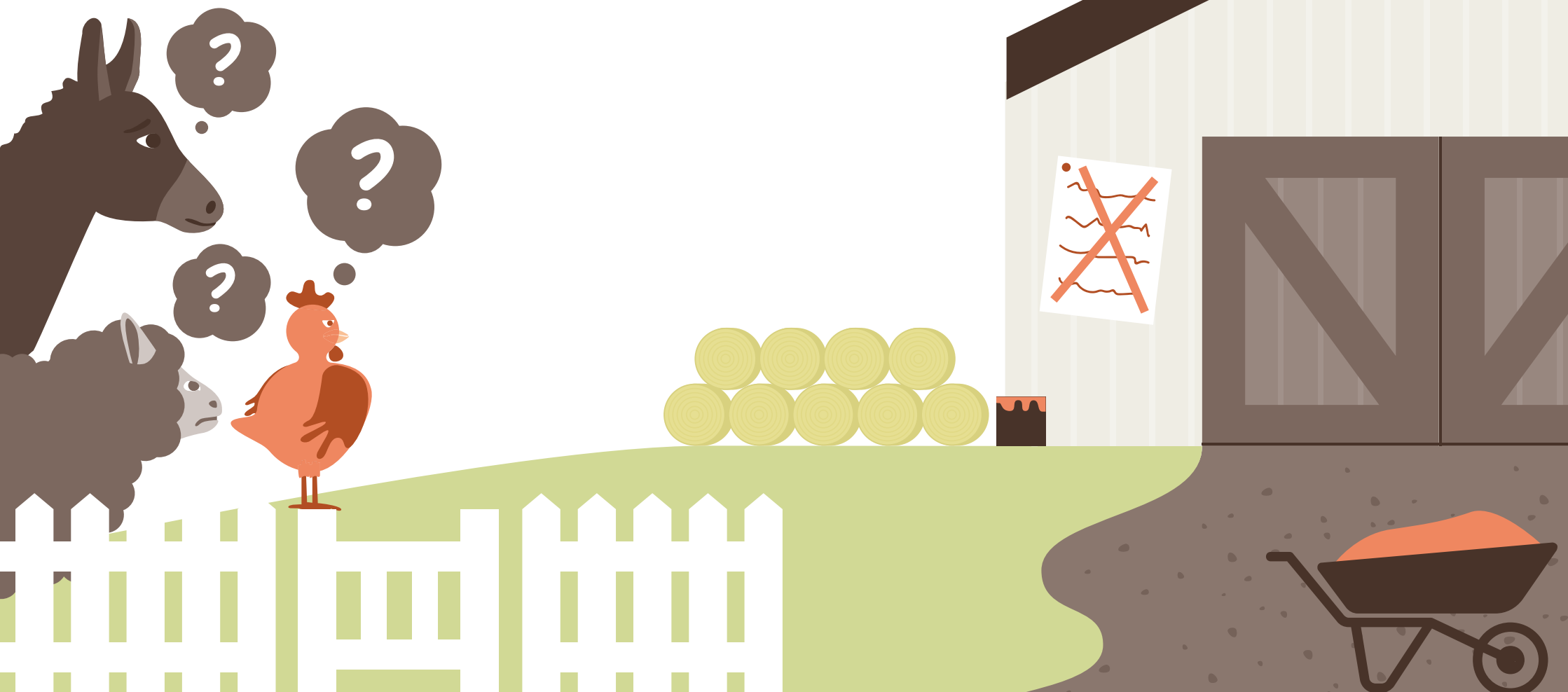
W rzeczywistości WPR osiąga dokładnie odwrotny skutek. **Nie zawiera bowiem żadnych ekoschematów ani celów, które miałyby doprowadzić do odejścia od przemysłowego chowu i hodowli zwierząt.** Zamiast tego płatności są zależne od rozmiaru gospodarstwa – co oznacza, że duże, przemysłowe gospodarstwa o dużej emisyjności będą dostawać pieniądze z tak zwanego „ekologicznego budżetu” UE. Ponadto są kraje, które nie wprowadziły do KPSu żadnych działań mogących ograniczyć stosowanie środków przeciwdrobnoustrojowych.

Jaki jest werdykt?

Jak na tak zwane "ekologiczne prawodawstwo", WPR znacząco podważa cele Europejskiego Zielonego Ładu i strategii "Od pola do stołu". Płatności, które mają być przeznaczone na promocję zrównoważonego rolnictwa, zmniejszenie zużycia toksycznych pestycydów i na przywrócenie różnorodności biologicznej i krajobrazowej zostały zredukowane do opcjonalnych dodatków. Warunki ekoschematów są nieprecyzyjne, kary za ich złamanie zbyt niskie, a środki mające na celu pociągnięcie Państw Członkowskich do odpowiedzialności zbyt słabe.

WPR nie jest zgodna z celami Europejskiego Zielonego Ładu – celami, które same w sobie są niewystarczające do zielonej i sprawiedliwej transformacji obecnych systemów. Z braków w WPR można by zrobić listę rzeczy, które powinno zawierać skuteczne prawodawstwo, tj.: wiążące środki na rzecz spójności polityki we wszystkich sektorach, płatności ukierunkowane na osiągnięcie celów w zakresie klimatu i bioróżnorodności oraz wspieranie drobnych gospodarstw, a także przesunięcie wsparcia finansowego z gospodarstw przemysłowych na drobnych rolników.

Co teraz?

Propozycja nowej WPR spotkała się z licznymi protestami naukowców, organizacji pozarządowych i drobnych rolników. Pomimo tego propozycja ta została przyjęta.

Na państwach członkowskich spoczywa teraz odpowiedzialność za stworzenie Krajowych Planów Strategicznych, które będą wykraczać poza słabe zobowiązania Wspólnej Polityki Rolnej. Ponadto to na poszczególnych krajach spoczywać będzie konieczność wykorzystania dostępnych funduszy na wsparcie działań przyczyniających się do spełnienia celów Europejskiego Zielonego Ładu.

Komisja Europejska powinna dążyć do stworzenia ambitnych planów i pociągać państwa członkowskie do odpowiedzialności przy pomocy systemu monitoringu i stosowaniu odpowiednich kar. Tylko w ten sposób możliwe jest osiągnięcie zgodności z Europejskim Zielonym Ładem, strategią „Od pola do stołu” i zapewnienie nam wszystkim godnych warunków życia.

Przypisy końcowe

- 1 Opracowane na podstawie: <http://www.foodsovereignty.org/wp-content/uploads/2015/02/Download-declaration-Agroecology-Nyeleni-2015.pdf>
- 2 <https://www.eurovia.org/wp-content/uploads/2019/03/Nyeleni-Europe-More-farmers-better-food.pdf>
- 3 Nyeleni (2007). Deklaracja Nyeleni. <https://nyeleni.org/IMG/pdf/DeclNyeleni-en.pdf>
- 4 Około 85% gospodarstw rolnych w UE, które zakończyły swoją działalność w latach 2005-2016 stanowiły małe gospodarstwa o powierzchni poniżej 5 ha. https://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php?title=Farms_and_farmland_in_the_European_Union_-_statistics
- 5 https://ec.europa.eu/info/strategy/priorities-2019-2024/european-green-deal_en
- 6 https://ec.europa.eu/commission/presscorner/api/files/attachment/865559/factsheet-farm-fork_en.pdf.pdf
- 7 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/factsheet-cap-reform-to-fit-european-green-deal_en.pdf
- 8 https://www.boell.de/sites/default/files/agricultureatlas2019_web_190508.pdf?dimension1=ds_agraratlas_2019
- 9 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/factsheet-newcap-environment-fairness_en.pdf
- 10 https://ec.europa.eu/info/food-farming-fisheries/key-policies/common-agricultural-policy/financing-cap/cap-funds_en
- 11 <https://friendsoftheearth.eu/news/new-common-agricultural-policy-cap-bringing-the-dialogue/>
- 12 <https://www.birdlife.org/wp-content/uploads/2021/11/CAP-report-eco-schemes-assessment-Nov2021.pdf>
- 13 <https://corporateeurope.org/en/2020/10/cap-vs-farm-fork>
- 14 <https://www.eca.europa.eu/en/Pages/DocItem.aspx?did=58913>
- 15 <https://www.birdlife.org/news/2021/11/17/cap-national-strategic-plans-assessment-nov2021/>
- 16 <https://friendsoftheearth.eu/publication/meatatlas-2021/>
- 17 https://ec.europa.eu/info/sites/default/files/food-farming-fisheries/key_policies/documents/factsheet-cap-reform-to-fit-european-green-deal_en.pdf
- 18 Inclusion of elements of the Sustainable Use of Pesticides Directive, <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32009L0128>
- 19 https://www.organicseurope.bio/content/uploads/2021/11/IFOAMEU_policy_CAP_externalbriefing_17112021.pdf?dd

Projekt finansowany w ramach programu IMCAP Unii Europejskiej. Treść niniejszej publikacji przedstawia wyłącznie poglądy jej autora i jedynie autor ponosi za nią odpowiedzialność. Komisja Europejska nie przyjmuje żadnej odpowiedzialności za wykorzystanie zawartych w niej informacji.